

III.

FÖLADOTT ELVEK ÉS — VIZITKARTYA.

Ha Tisza Kálmán csakugyan föladta elveit, akkor is comikus az egyesült ellenzék fészkelődése és csufondáros gunyolódása; mert az elv-föladás vádját vak veti világtalannak a szemére.

Ha Tisza Kálmán csakugyan feladta elveit, akkor még mindig lovagiasabban, becsületesebben cselekedett, mint azon ellenzéki árnyalatok, a melyek kormányra kerülni egyesültek egy compact párttá, hogy majd ha az országot igazgatják, egyik kérdésben az egyik, másik kérdésben a másik részecskéje az egyesült egésznek érvényesítse elveit, s melyek érvényesíthetését a fuzióban „föntartotta.“

Mert máskép, mint így, az elvek „föntartása“ nem magyarázható.

Például :

Apponyi Albert gróf lesz az egyesült ellenzék kebeléből alakult kormány-belügyminisztere,

hogy a miniszteriumban a conservatívek is képviselve legyenek.

Apponyi Albert grófnak elve a megyei tisztikar kinevezés útján szervezése, míg Simonyi Lajos báró, a ki tán miniszterelnök lesz, a megye tisztviselőit választani akarja, mert neki megint az az elve; Szilágyi Dezső pedig, a jövőendő igazságügyminiszterre, e kérdésben a közép-utat: a megyei hivatalok választás és kinevezés melletti betöltését óhajtja.

Apponyi Albert grófnak alkalma nyilott föntartott elvét érvényesíteni. Ha Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső engednek, ők adták föl elveiket, ha nem engednek, Apponyi Albert nem érvényesítheti föntartott elveit, s az ország egy vitális kérdése megoldatlan marad, és az elvek föntartása miatt a haza szenved kárt; a haza rövidül meg azért, mert Apponyi Albert grófot a nemzet bizalma a kormányra juttatta. Ha Apponyi sem enged, akkor kilép a kormányból, de akkor megint Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső kapnak hajba, s ha kitudnának is egyezni valahogy — tán elveiknek „félíg“ fentartásával, — a kilépett Apponyival pártja is vele megy és a többi is decomponálva van.

Ez az egyesült ellenzék „fentartott elvének“ eredménye a gyakorlati politikában.

Ilyen harmóniát várhat a nemzet a jövő muzsikusaitól.

Ehhez képest, ha Tisza Kálmán elveit csakugyan föladta, és föladta azokat pure et simple, ismétlem: becsületesen és lovagiasan cselekedett.

Ha pedig a föntartott elvek azt jelentik, hogy az egyesült ellenzék, mint oppositio, minden egyes kérdésben szabadságot ad a kebelébe vont pártárnyalatoknak: saját elveik értelmében szavazni a kormány — ellen, s majd aztán, ha ők jutnak a kormányra, megállapodnak valami aranyközép útban, akkor az elvek „föntartása“ nem egyéb a legvilágosabb elvföladásnál.

Még pedig elvföladás a volt Deák-párti politikai erkölcsök kátéja szerint.

Magyarul kimondva, ország ámitás, világ bolondítás.

*
* *
*

Az első esetben az egyesült ellenzék — kormányképtelen; második esetben a politikai becstelenség útján, államesiny árán jutott a kormányra.

A gondolkozóember belátta, — a nemzet józan politikai ösztöne pedig megérezte ezt, és azért nem fogadta a lelkesedés egy árva hangja sem a fuzionált új pártot, a mely már születésében a rohadás csiráját viseli, s egyesülésével a mi-

hamarább bekövetkező decompositio magvát hordja méhében.

Ki merné hát a második fuziót egészséges pártalakulásnak tekinteni?

Ki merné az egyesült ellenzékben a parlamentáris oppositiónak bizonyára Tisza Kálmán által is óhajtva várt Mesiását üdvözölni?

Senki.

De még is: ők magok, a kik sippal dobbal hirdetik magukról, hogy az a kormányképes, egészséges párt, a mely a pusztulásnak indult országot megint tejjel mézzel folyó Kánaánná változtatják át senki más, mint ők az egyesült ellenzék.

„Mach mer uns einen guten Tag — gondolják — und heis' mer uns Euer Gnaden.

És addig beszélnek, hogy ők a szabadalmazott kormányképes oppositio, míg utoljára maguk is elhiszik.

És addig szidják Tisza Kálmánt, hogy elveit föladta, míg utoljára — ezt is elhiszik.

*
* *
*

Én nem hiszem sem az egyiket, sem a másikat. Hogy miért? azt egy alábbi fejezetben fogom kifejteni; hanem megkísértem és az ő álláspontjukra helyezkedm.

Tisza Kálmán tehát föladta elveit.

Bűn ez?

Szerintük igen; bűn, sőt erkölcstelenség. Kállay Béni szerint azonban, a ki az egyesült ellenzék egyik kitűnő vezérférfia, ez az elvföladás nemcsak hogy nem bűn, de határozottan erény, mert Kállay Béni azt tartja (lásd a „Szerbek történeté“-nek első kötetét), hogy minden politikai aktiót a siker szerint kell mérlegelni, s az elvföladás sikere Tiszánál kétségbevonhatlan.

De hát Kállay Béni az imposans többség kedvéért ezt az elvét, hogy a siker mindent igazol, bizonyosan föntartja jobb időkben való érvényesíthetésre, s ma, quil ne dérange l'enteint cordiale, nem csak elfogadja bűnnek a Tisza Kálmán elvföladását, de alkalomadtán szemére is veti azt neki.

S mikor adta föl elveit Tisza Kálmán?

1875. február 3-án.

De vajjon azok, a kik ma Tiszát az elvföladás bűnével vádolják, tiszták-é e büntől?

Nem: annyira nem, hogy a mig Tisza egyszer adta föl elveit, az ő elvföladásaiknak egész statistikai táblázata van.

*
* *
*

Az egyesült ellenzék vezére, Báró Simonyi Lajos először föladta elveit Tiszával együttesen, mikor letett a közjogi oppositióról. Mint minisz-

ter, ha szavainak hihetünk, már az első napokban nem értett egyet a Tisza politikájával, de azért tagja maradt a kormánynak: tehát itt tagadta meg elveit másodszor. Vezére lett a független szabadelvű-pártnak, a mely sem a volt balközép, sem a kormány álláspontján nem állván, Simonyi Lajos mint pártvezér, a harmadik elvet szolgálja. Az április 13-iki fúzió alkalmából a független szabadelvű-párt némely elveinek „föntartása” mellett új elvek alapján egyesült új párttá. Simonyi Lajos báró tehát három év alatt a negyedik elvnek hódol meg.

És ez a négyszeresen bűnös vádolja ma azt, a ki csak egyszer vétkezett.

*
* *

A conservatív-párt föladta elveit, mikor a Deák-párthoz szegődött, és azt hét évig támogatta. Föladott elveihez ujon visszatért, midőn Senyey Pál báró zászlót bontott és föladta elveit másodszor, mikor a fentartandók fentartásával conservativizmusát a szabadelvűségbe oltotta be, minek következtében Senyey Pál magát és zászlóját vissza vonta.

És a kétszer bűnösök is neki támadnak annak, a ki csak egyszer vétkezett.

*
* *

Az egyesült ellenzéknek a volt balközéphez tartozott tagjai háromszoros élvfeladók. Először:

Tiszával együttesen; — másodsor, midőn a kormány-párt kebeléből kilépvén független szabadelvűekké lettek; — harmadsor, midőn a második fuzióba is beleadták a nyakukat, (Az első nem volt nekik elég.)

A volt független szabadelvűek Deák-párti elemei az elvfeladás számában a conservativekkel járnak karöltve. Föladták elveiket, midőn független szabadelvűekké, és midőn az egyesült ellenzék tagjaivá lettek.

Ugyanigy az új dissidensek; azzal a különbséggel mégis, hogy ők nem voltak se függetlenek, se szabadelvűek soha, csak a kormánypárt kebelében csináltak külön pártot, s a fuzionális alkudozásokat a conservativek és liberalisokkal mint ilyen — folytatták.

*
* *
*

A nagy szellemek találkoznak,

Báró Simonyi Lajossal az egész parlamentben csak Pacolay János urunkbátyánk hajtja a négyszeres elvfeladás döcögő szekeren. Ő feladta elveit, mikor Deák-párti lett, mert — conservatív volt; — azután feladta elveit, mikor fuzionált, mert a szive a megalakult jobboldali ellenzékhez húzta; harmadsor, feladta elveit, mikor kevés lett neki a szabadelvűség, kilépett a pártból, és felcsapott — füg-

getlen szabadelvűnek; — negyedszer pedig feladta elveit ő is mint a többi f. évi april 13-án.

Ime, jól mondtuk, hogy az elfeladásoknak egész statistikai táblázata van, s a dologban az a legfuresább, hogy ha majd a történelem igazságosztó ítélete kifogja mondani, hogy „a hatalomért elveket eldobott Tisza Kálmán elveiből egy betűt sem adott fel,“ ítéletének utána fogja jegyezni, hogy:

Azok pedig, a kik Tisza Kalmánt elfeladással vádolták, egy egészséges parlamenti párt képződését lehetetlenné tették azáltal, hogy vagy nem bírtak elvek színvonalára soha emelkedni, — vagy pedig olyanok voltak, mint a szélkakas és a politikai áramlat legesekélyebb légváltozásánál meggondolatlanul állást — elvet — cseréltek.“

Hogy a két „vagy“ közül melyik az igaz, későbbi időknek jutott elbírálni, de a kettő közül mindenesetre valamelyik.

Hát azokról, a kik pártok és pártocskák nézeteit a nagy közönséggel közvetítik; — hát az ujságírókról mit mondjunk?

Magam előtt képzellek te mindig elégedetlen, örökké zsörtölődő vidéki olvasó. A terméked rossz, nem tudsz adót fizetni, megexequalnak; szidod a kormányt, mint a zápor-eső. Mintha ő lenne az oka, hogy rossz a te terméked. Magam elé képzellek, a mint áhitattal, komoly gondola-

tokba merülten olvasod az ellenzéki lapokat, a melyekhez elégtelen szived híz.

És látlak, milyen lelkedből bölintasz helyeslést azokhoz a szépen irt cikkekhöz, a melyekben a Tisza elvtagadását a meggyőződés erejével, és a logica kérlelhetlen igazságával látod bebizonyítva. És elgondolod magadban, hogy ez az ember, a ki hozzád ilyen lelkedből beszél, milyen nagy hazafi, mennyire a te embered, s milyen Catói szigorral őrizi az nagy elveidnek, hazafias eszméidnek örökön égő Vesta-lángját.

Tekints egy kissé a színtfalak mögé is, és bizonyára a fagypontra száll a te lelkesedésed.

Mert látsz embereket, akik személyes érdekből dobják az elvfeladás vádját a Tisza Kálmán szeme közé; — másokat, akik elvekkkel soha sem törődtek, de mint lapod fizetett cikk-írói, mennek a szerkesztőhöz „ad andiendum“ és ma lehordják Tiszát az elvtagadót, hogy csak úgy ég a hazafiság minden betűjökön; — holnap? A hazafiságnak ugyan azzal az égő betűivel, a logicának ugyan azzal a kérlelhetlen igazságával fogják bebizonyítani, hogy a mit tegnap elődbe találtak, nem igaz abból egy comma se.

De ezek még csak a kisebb bűnösök. Hanem mit szólasz azokhoz, a kik a volt Deák-párt idejében mint a sajtó osztály tagjai, megfizették a kormány mellett írott cikkeiket a rendelkezési alap cassájából, — s ugyan akkor tán épen a sajtó-irodában dolgozták azt a másik cik-

ket, a melyikben arról a kormányról, a melynek kenyerét ették és a melynek nótáját olyan szépen tudták fütyölni — lehuztak hazafiságot, becsületet, azért az egypár forintért, a mit megint az ellenzéki lapok cassája fizetett ki nekik. Sokszor megesett, hogy egy ugyanazon napon egy ugyanazon embertől egy ellenzéki és egy kormánypárti lapban jött vezércikk, az egyik a kormány mellett, a másik a kormány — ellen.

Te pedig ott a vidéken szidtd az a kötni valót, a ki a kormányt védelmezi, és egekbe emelted azt a másikat, a ki támadja és nem tudtd, hogy a kit szidsz és a kit megdicsérsz, egy és ugyanazon ember.

A Deák-párt politikai erkölcstana megtürte az ilyeneket, s ma ezektől a köpeny-forgató barázda billegtetőktől olvasol keményebbnél keményebb támadásokat az — elvfeadó Tisza ellen.

És esodálatos! Te hiszel nekik, és ők — nem hisznek maguknak.

*
* *
*

Gyönyörködtél a II-ik Kákay Aranyos politikai tanulmányában. Elképzelted magadnak, hogy az az ember, a ki Tisza Kálmánt minden oldalról így mutatja be teneked, mennyire ismeri a miniszterelnököt; mennyire szivén fekszik

neki a haza sorsa és a — te érdeked. én édes nemzetem.

Elfogyasztottál a könyvéből három egész kiadást. Hiszen olyan szépen van megírva, hogy azt tekinted a te ellenzéki politikád bibliájának. II-ik Kákay Aranyost pedig olybá nézed, mint a ki maga az elvszilárdság és a politika megtestesedett következetessége.

Joggal, mert a politikai erkölcsök tanát annyi szigorral hirdeti; a miniszterelnököt úgy megtudja leckéztetni „példátlan“ cynismusáért hogy el kell hinned, mikép II-ik Kákay Aranyos személye felül áll a politikai erkölcstelenségen, Hogy ő az önzés, szédelgés és elfeladások egymást kergető áramlataitól sérthetetlen.

A hit boldogit. És bocsássanak meg nekem, ha boldogságukat kénytelen vagyok megzavarni. De éppen egy visitkártya fekszik asztalomon és erről a visitkártyáról eszembe jut egy másik visitkártya története.

Halják csak.

*
* *
*

II-ik Kákay Aranyos tagja volt a sajtó osztálynak, s ugyanakkor belmunkatársa egy ellenzéki lap szerkesztőségének, a mi a Deák-párt idejében másként nem is történhetett. — Azután oszlopa lett egy kormánypárti lapnak

és marta azt az ellenzékét, a melynek eddig — szolgálatában állott.

Még ez is a Deák-párt idejére esik, tehát ez is — nagyon természetes.

E közben a kormánypárti lap ellenzékivé idomult, mert a — pénz minden, tehát a pénz a meggyőződés és mert, — ugy-e kedves magyaram — nagy a meggyőződés hatalma!

II-ik Kákay Aranyos munkatársa maradt az ellenzéki lapnak és föllépett Erdélyben képviselőjelöltnek — szabadelvű programmal, és megtagadta, hogy ő valaha ellenzéki volt.

Ez a képmutatás a régi Deák-párt erkölcsreiből maradt még meg benne, de a történetnek ezen része már a Tisza-korszak alatt játszik.

II-ik Kákay Aranyos női ágról rokona — Péchy Tamás miniszternek. Mint a sajtó osztály tagja, javaslatot terjesztett Tisza Kálmán elé, hogy s mint kéne a sajtó irodát reformálni. Javaslatát benyujtva meglátogatta rokonát — Péchi Tamást, abban a hitben, hogy ha ő elég jó rókanak, Péchy bizonyára jó lesz hollónak, a ki majd azt a sajtót, a mire II-ik Kákay Aranyos úgy vágyott, kifogja a szájából ejteni.

Föl is dicsérte Péchy-t — nagy embernek, államférfinak, s mind annak, a minek ő dicsérni szokta azt, a kitől remél valamit. Dicsérete közben aztán elmondta nagy szabásu terveit a sajtóiroda reformjáról, s kérte Péchy Tamást, ajánlaná őt és ügyét a — minisztelnöknek.

Péchy irt egy visitkártyát, a melyben ajánlotta „őt és ügyét“ a miniszterelnöknek, csak azt a hibát követte el, hogy magára a névjegyre nem írta rá a címzett adressét, — elégnek tartva az ajánlatot eszavakkal vezetni be: „Kedves barátom!“

II-ik Kákay Aranyos megmutatta a névjegyét Tiszának, s aztán — visszavette.

Hogy és mikép? az a titkok titka.

A miniszterelnök II-ik Kákay és „ügye“ fölött úgy határozott, hogy a javaslatot a javaslattevővel együtt — tette ki a sajtó osztályból, és itt áll be egy második fordulat — a „megtartott“ visitkártya történetében.

*
* *
*

Egyszer csak hire jött, hogy II-ik Kákay Aranyos barátunk elment Erdélybe; fellépett képviselőjelöltnek a — Péchy Tamás ajánlatával.

A kerületben a választást intéző egyének, — a kiknek ő Péchy Tamás következő tartalmu névjegyét fölmutatta: „Kedves barátom! Ajánlom őt és ügyét jó akaratu figyelmedbe“ — szívesen fogadták. Akadt azonban, a ki megkérdezte Péchytől, hogy nagy érdeke van-e neki II-ik Kákay megválasztásában?

— „A legkisebb sincs.“

— De hiszen az ön névjegyével szedi a szavazatokat!

— „Én nem adtam neki névjegyet!“

Gondolkozás után eszébe jutott, hogy az a névjegy, a mivel a II-ik Kákay Aranyos Erdélyben házas, nem lehet más, mint az, a mely tulajdonképen Tisza Kálmánnak szolt.

Péchy elmondta az esetet Tiszának, Tiszától H . . . th Gy. erdélyi képviselő is megtudta, s így, midőn II. Kákay Aranyos ^{nyit} H o r v á t h Gy. meglátogatta, s megkérte, hogy mozgassa elé megválasztását, s kérelme támogatásául neki is fölmutatta a körutat tett visitkártyát, H . . . th Gy. azt kérdezte a jelöltől:

— „Nekem szól ez a névjegy?“

— „Igen!“

— „Jól van. Majd teszünk, a mit tehetünk.“

*
* *

A látogatás végeztén II-ik Kákay Aranyos az íróasztalra tett névjegyet — magához akarta venni, de a házigazda megakadályozta nemes szándékában.

— „Ha — ugymond — ez a névjegy az én személyemnek szól, akkor önnek nincs már semmi köze hozzá.“

És darabokra tépte a Péchy Tamás visitkártyáját.

*
* *

II-ik Kákay Aranyosból nem lett erdélyi képviselő, s miután a sajtó osztálynak sem volt

már tagja, visszatért — azon párt kebelébe a melyet már annyiszor szolgált és annyiszor — megtagadott.

És II-ik Kákay Aranyos most szidja, gyanolja, gyanúsítja, rágalmazza az „elvföladó“ Tisza Kálmánt és az ő könyve a te ellenzéki politikád bibliája — én édes nemzetem!
